

EDITORIÁL

Jana Geržová

Úvodné strany časopisu patria od 24. februára 2022, keď ruská armáda napadla Ukrajinu, rubrike *Návod na prežitie*. Aktuálne do ankety prispel ukrajinský umelec Vlad Yurashko (1970), absolvent charkivskej Štátnej akadémie dizajnu a umenia, ktorý žije na Slovensku, v Banskej Bystrici spolu s manželkou Vikou Shumskaya, ktorá je tiež výtvarníčka.

Profil Profilu je venovaný úspešnej mladej umelkyni Lucii Scerankovej, ktorá začala svoje štúdium na VŠVU v Bratislave, kde prešla ateliérmi Daniela Fischera, Ilony Németh, Antona Čierneho a pokračovala v ateliéri Vladimíra Skrepla na AVU v Prahe, kde štúdium v roku 2011 ukončila. Košíčanka, pochádzajúca zo známej umeleckej rodiny (sestry Pavlína a Zuzana), ktorej históriu začal písať otec Peter Sceranka (1955 – 1999), dnes žije striedavo v Prahe a Londýne. V rozhovore s Erikom Vilímom uvažuje o svojej ceste k fotografii, ale aj o témach a motívoch, ktoré sa v jej tvorbe opakujú vždy v nových kontextoch, ako aj o skúsenosti s pôrodom a materstvom.

Do rubriky Fem pozitív sme vybrali malbu Márie Balážovej *Každá piata*, ktorá bola už v roku 2021 uverejnená na zadnej strane obálky štvrtého čísla časopisu v súvislosti s recenziou výstavy Folk-Lore, kde bola prvýkrát vystavená. Aktuálne je zaradená do výstavy J. A., ALEXY, na ktorej je tento klasik moderny predstavený ako inšpirátor aktuálneho umenia. Balážová si jeho pastel vybrala ako zástupné dielo, prostredníctvom ktorého odkrýva disproporciu medzi idealizáciou slovenského vidieka v obrazoch moderny a vtedajšou realitou, voči ktorej neboli modernisti dostatočne senzitívni, hoci ženu nielen spoločensky a sociálne znevýhodňovala, ale ju aj vystavovala mocenskému násiliu.

Stanisław Ignacy Witkiewicz, ktorý bol významným reprezentantom medzivojnovnej poľskej avantgardy, je na Slovensku pomerne neznámy. Z jeho rozsiahlej umeleckej činnosti sú najznámejšie fotografické portréty a autoportréty, ktoré boli prezentované na bratislavskom Mesiaci fotografie v roku 2010 (retrospektíva), opakovane v roku 2015 a výber z jeho divadelných hier, ktorý vyšiel v roku 2001 v Divadelnom ústave. Autorova maliarska portrétna tvorba, ktorá zostala u nás doteraz bez povšimnutia hrá kľúčovú úlohu v štúdiu Mareka Średniawu, kde ju dáva do kontextu so serigrafiami Andy Warhola napriek tomu, že sa títo generačne, geograficky a kultúrne vzdialení umelci nepoznali (Warhol sa narodil jedenásť rokov pred Witkiewiczovou dobrovoľnou smrťou). To, čo Średniawa porovnáva, sú komerčné obchodné stratégie, ktoré obaja pri produkcii obrazov používali, Witkacy v *Portrétnej firme* a Warhol v *Továrni*, sledujúc, aký mal sofistikovaný rozdiel medzi tvorbou a produkciou dopad na meniaci sa status umelca a umenia 20. storočia.

Alexandra Tamášová sa už niekoľko rokov venuje výskumnému projektu, kde prostredníctvom orálnej histórie zaznamenáva výpovede slovenských výtvarníčok, v ktorých uvažujú nad vzťahom medzi rolou matky a umelkyne. V aktuálnom rozhovore Veronika Rónaiová odvíja svoje spomienky od raného detstva prežitého na začiatku päťdesiatych rokov na „periférii“ Bratislavy na Patrónke, v rodine umelcov, ktorí boli pre svoje názory proskribovaní. Jej rozprávanie zbavené spomienkového optimizmu je nielen o tristných časoch povojnovej biedy, ale aj o krutostiach reálneho socializmu.

Jozef Cseres je jeden z mála kritikov umenia, ktorý si obraz o stave súčasného umenia vytvára na základe autentickej skúsenosti, cestujúc i v čase nepohody na miesta, kde sa niečo deje. Jednou z jeho posledných zastávok bola návšteva zbierky francúzskeho zberateľa François Pinaulta, ktorá je až do konca roka prezentovaná v atraktívnom prostredí zrekonštruovanej bývalej colnice na križovatke dvoch benátskych kanálov. Z aktuálnej výstavy ma zaujal objekt Danh Võa, pôvodom vietnamského umelca, ktorý v roku 1975, keď mal štyri roky, podstúpil spolu s rodičmi nebezpečnú plavbu za slobodou na doma vyrobenej lodi, pričom zážitky spojené s migráciou sa v transformovanej podobe stávajú témou mnohých jeho diel. Objekt z výstavy *Ikony*, vyskladaný z viacerých fragmentov vrátane bronzového odliatku nôh umelcovho partnera a fragmentu mramorovej hlavy z 1. storočia, by celkom zapadol do výstavy Vladimíry Büngerovej *Na kusy* (Schaubmarov mlyn, 27. 5. 2023 – 28. 4. 2024), ktorá mapuje fragment a torzo vo výtvarnom umení naprieč viacerými storočiami.

Pod spoločný názov *Umenie v čase krízy* sme zaradili recenzie troch výstav, ktoré reflektujú realitu, čo sa stala trvalou súčasťou nášho života. Dve z nich, kde sa na pôde bratislavskej Kunsthalle a tranzitu.sk predstavila najmladšia generácia slovenských a stredo európskych umelcov a umelkyň recenzovala Veronika Vaculová Repová, sledujúc istý trend hľadať stratené istoty návratom k predmodernej skúsenosti, k magickým rituálom, ku komunitnému spôsobu existencie. Otázkou je, či ide o útek pred skutočnosťou do imaginárneho či dokonca sci-fi sveta, alebo o hlbšiu zmenu postojov, ohotu počúvať a vidieť veci, ktoré sú na prvý pohľad neviditeľné, ukryté v sedimentoch mimoľudského sveta, ktoré sú obývané mimoľudskými bytosťami. Posledná z trojice výstav, ktorú recenzuje Adrián Kobetič, je najradikálnejšia. Jej autorka Petra Čížková v komplexnom environmente ponúka víziu sveta bez ľudskej prítomnosti, ktorý vzniká prepojením technológií a prírodných materiálov za asistencie umelej inteligencie.

V závere čísla sa vraciame k ankete *Galéria je viac ako atraktívna architektúra* venovanej znovuo tvoreniu Slovenskej národnej galérie, do ktorej sme oslovili vedúcu kurátorku Zbierok moderného a súčasného umenia SNG Luciu Gregorovú Stach, riaditeľku Galérie Jána Koniarka v Trnave Vladimíra Beskida a kultúrneho publicistu, pedagóga Damasa Grusku. Od vedenia SNG sme dostali nesúhlasnú reakciu na niektoré vyjadrenia Vladimíra Beskida týkajúce sa tejto inštitúcie. Stanovisko, ktoré neprešlo redakčnou a jazykovou úpravou uverejňujeme v plnom znení.